درس ۸

اختیارات شاعر (۲): وزنی

اختیارات وزنی

ایجاد تغییراتی کوچک در وزن شعر را **اختیار وزنی** می‌گویند.

۱. بلند بودن هجای پایانی مصراع

پیش‌تر گفتیم که هجای آخر رکن آخر هر مصراع بلند است؛ چه کشیده باشد، چه بلند و چه کوتاه. برای نشان‌دادن آن از علامت « ـ » استفاده می‌کنیم.
پس، ما در صفحه‌های گذشته، بی‌آنکه بدانیم، یکی از اختیارات وزنی را یاد گرفتیم که به آن **بلند بودن هجای پایان مصراع** می‌گویند.

مثال:

«هـر کـه را صـورت نبنـدد سـرّ عشـق صورتـی دارد ولـی جانیـش نیسـت»

هر	کِـ	را	صو	رت	نَ	بَن	دَد	سِر	رِ	عشق
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ
صو	رَ	تی	دا	رَد	وَ	لی	جا	نیش		نیست
ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ	ـ	ـ	U	ـ

هجای آخر رکن آخر کشیده است و ما آن را بلند در نظر می‌گیریم که وزن بیت می‌شود «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن».
اکنون همهٔ اختیارات زبانی و یکی از اختیارات وزنی را می‌دانید؛ تمرین زیر را انجام دهید و خود را برای آموختن اختیار وزنی دوم که در همهٔ بیت‌های زیر وجود دارد، آماده کنید.

محک بزنیم

بیت‌های زیر را تقطیع هجایی کنید. (فراموش نکنید که علامت هجایی هر دو مصراع را به‌صورت جداگانه بنویسید.)

۱. طوطیان دیدم و خوش‌تر ز حدیثت نشنیدم شکرست آن نه دهان و لب و دندان که تو داری
۲. آمـدم یـاد تـو از دل بـه برونـی فکنـم دل بـرون گشـت ولی یـاد تو با ماسـت هنوز
۳. وقت آنسـت کـه مردم ره صحـرا گیرند خاصـه اکنون کـه بهـار آرد و فروردینسـت
۴. هرچه در روی تو گویند به زیبایی هسـت و آنچه در چشم تو از شوخی و رعنایی هست
۵. مشنوای دوست که غیر از تو مرا یاری هست یـا شـب و روز به جز فکر توام کاری هسـت

یافته‌ها

۱

طو	طِ	یاکَر	دی	دَ	مُ	خُش	تَر	زِ	حَ	دی	ثَت	نَ	شِ	نی	دم
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ
شِ	گـ	رس	تاکَر	نَ	دَ	ها	نُ	لَ	بُ	دَن	داکَر	کِـ	تُ	دا	ری
U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	کُل	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلاتن
اختیارات زبانی ← ۱. هجای کوتاه «و» در مصراع دوم بلند تلفظ شده است.
اختیارات وزنی ← ۱. .....

۲

ءآ	مَ	دَم	یا	دِ	تُ	ءَز	دِل	بِ	بُ	رو	نی	فِ	گـ	نَم
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ
دِل	بُـ	روکَر	گشت	وَ	لی	یا	دِ	تُ	با	ماست		هَـ	نوز	
ـ	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	ـ	ـ	U	U	کُل

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
اختیارات زبانی ← ندارد
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیدهٔ رکن آخر مصراع دوم ۲. .....

۳	وق	تِ	ءآ	نَست		کِ	مَر	دُم	رَ	هِ	صَح	را	گی	رَند
	–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	–
	خا	صِ	ءَک	نوکَر	کِ	بَ	ها	را	مَ	دُ	قَر	وَر	دی	نَست
	–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	⏑̲

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع‌لن
اختیارات زبانی ← ندارد
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیدهٔ رکن آخر مصراع دوم ۲. .....

۴	هَر	چِ	دَر	رو	یِ	تُ	گو	یَند		پِ	زی	با	یی	هَست
	–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	⏑̲
	وا کُن	چِ	دَر	چَش	مِ	تُ	عَز	شو	خی	یُ	رع	نا	یی	هست
	–	U	–	–	U	U	–	–	⏑ U	U	–	–	–	⏑̲

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع‌لن
اختیارات زبانی ← کوتاه تلفظ شدن مصوت بلند «ی» در هجای نهم مصراع دوم
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیدهٔ آخر هر دو مصراع ۲. .....

۵	مَش	نُ	ءِی	دوست		کِ	غِی	زَز	تُ	مَ	را	یا	ری	هست
	–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	⏑̲
	یا	شَ	بُ	روز		پِ	جُز	فِک	رِ	تُ	ءَم	کا	ری	هست
	–	U	⏑̲	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	⏑̲

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلن
اختیارات زبانی ← بلند تلفظ شدن هجای کوتاه «و» عطف در هجای سوم مصراع دوم
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای کشیدهٔ آخر هر دو مصراع ۲. .....

۲. یک اختیار وزنی دیگر (فاعلاتن به جای فعلاتن)

به هجای اوّل هر دو مصراعِ «محک بزنیم» قبل توجه کنید: متوجه می‌شوید که شاعر در هر دو مصراع یا یکی از مصراع‌ها، به‌جای «فعلاتن» از «فاعلاتن» استفاده کرده است. در این «محک بزنیم»، شما با یکی دیگر از اختیارات وزنی آشنا شدید؛ پس خودتان در صفحهٔ قبل، در قسمت یافته‌ها، جلوی اختیارات وزنی، عبارتِ **آوردن فاعلاتن به‌جای فعلاتن** را اضافه کنید.

فراموش نکنید برعکس این اختیار امکان‌پذیر نیست؛ یعنی نمی‌توان به‌جای «فاعلاتن» از «فعلاتن» استفاده کرد.

۳. ابدال

سومین اختیار وزنی **ابدال** نام دارد. به بیت زیر و تعداد هجاهای هر مصراع آن دقت کنید:

«من چه در پای تو ریزم که پسند تو بود؟ جان و سر را نتوان گفت که مقداری هست»

مَن	چِ	دَر	پا	یِ	تُ	ری	زَم	کِ	پَ	سَن	دِ	تُ	بُ	وَد
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	⏑̲	U	U	–
جا	نُ	سر	را	نَ	تَ	واکُن	گفت		کِ	مِق	دا	ری		هست
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	⏑ UU		⏑̲

مصراع اوّل ۱۵ هجا دارد و مصراع دوم ۱۴ هجایی است؛ البته کلمهٔ «گفت» یک هجای کشیده است (– U) که درواقع یک هجای بلند و یک هجای کوتاه فرض می‌شود. فعل «هست» در آخرین رکن مصراع دوم، یک هجای کشیده است اما چون آخرین هجای آخرین رکن است، آن را یک هجای بلند در نظر می‌گیریم؛ با این توضیحات، مصراع اوّل ۱۵ هجا و مصراع دوم ۱۴ هجا دارد. پس چطور هجاهای مصراع اوّل و دوم زیر هم قرار می‌گیرند و نظم و انسجامی که در ابتدای فصل از آن صحبت شد، به‌وجود می‌آید؟ گاهی شاعر می‌تواند به‌جای دو هجای کوتاه در کنار هم (U U) از یک هجای بلند (–) استفاده کند. به این اختیار زبانی، **ابدال** می‌گویند که در دو هجای ماقبل آخر بسیار اتفاق می‌افتد. اگر خوب دقت کنید در «محک بزنیم» قبل نیز اختیار شاعری ابدال را می‌توانید پیدا کنید.

با آموختن اختیار وزنی ابدال، یافتن اختیارات شاعری برای شما آسان شد. حال باید بیابید که شاعر در کدام قسمت از بیت‌های زیر به‌جای این‌که از (U U) استفاده کرده باشد، فقط یک (–) آورده است.

محک بزنیم

بیت‌های زیر را تقطیع کنید و اختیارات زبانی و وزنی آن‌ها را بنویسید.

۱. صبـر بر جـور رقیبـت چه کنم گـر نکنم / همـه داننـد که در صحبت گل خاری هسـت
۲. وان کـه را دیـده در دهـان تـو رفـت / هرگـزش گـوش نشـنود پنـدی
۳. هـزار نامـه پیاپـی نویسـمت کـه جـواب / اگرچـه تلـخ دهـی در سـخن شـکر بـاری

یافته‌ها

۱

صبر		بر	جُو	رِ	رَ	قی	بَت	چِ	گُ	نَم	گر	نَ	کُ	نَم
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–

هَـ	مِ	دا	تَند		کِ	دَر	صُح	بَ	تِ	گُل	خا	ری		هست
U	U	–	–		U	U	–	U	U	–	–	⟋ UU		⟋ –

وزن شعر ← فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
اختیارات زبانی ← ندارد
اختیارات وزنی ← ۱. استفاده از فاعلاتن به جای فعلاتن ۲. ابدال

۲

واکُر	کِ	را	دی	دِ	دَر	دَ	ها	نِ	تُ	رفت
–	U	–	–	U	–	U	–	U	U	⟋ –

هَر	گِ	زَش	گوش		نش	نَ	وَد	پَن		دی
–	U	–	–	U	–	U	–	⟋ UU		–

وزن شعر ← فاعلاتن مفاعلن فعلن
اختیارات زبانی ← ندارد
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای آخر مصراع اول ۲. ابدال

۳

هِـ	زار		تا	مِ	پِ	یا	پی	نِ	وی	سَ	مَت	کِ	جَ	واب
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	U	U	⟋ –

ءَ	گَر	چِ	تلخ		دَ	هی	دَر	سُ	خَن	شِ	گَر	با		ری
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	⟋ UU		–

وزن شعر ← مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن
اختیارات زبانی ← ندارد
اختیارات وزنی ← ۱. بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر ۲. ابدال

فراموش نکنید برای نام‌گذاری وزن بیت‌هایی که اختیار وزنی **ابدال** دارند، **دو هجای کوتاه**، معیار تعیین وزن خواهد بود.

۴. قلب

چهارمین و آخرین اختیار وزنی **قلب** نام دارد. در این اختیار، شاعر می‌تواند جای یک هجای کوتاه و یک هجای بلند که کنار هم قرار گرفته‌اند را با هم عوض کند؛ یعنی به‌جای (U –) از (– U) استفاده کند یا برعکس.

به بیت زیر توجه کنید:

«یـار روان و شـهریار از عقبـش به سـر دوان / غصـه مخـور دل حزیـن نمی‌گـذارم بـرود»

یار		رَ	وا	نُ	شَه	رِ	یا	زَر	عَ	قَ	بَش	پِ	سَر	دَ	واکُر
–	U	U	–	U	–	U	–	–	U	U	–	U	–	U	–

غُص	صِ	مَ	خُر	دِ	لِ	حَ	زیکُر	نِ	می	گُـ	ذا	رم	پِ	رَ	ود
–	U	U	–	U	⟋ –	U	–	U	–	U	–	–	U	U	–

در مصراع دوم آن هجای نهم با دهم و سیزدهم با چهاردهم جابه‌جا شده‌اند؛ یعنی همان‌طور که گفتیم شاعر به‌جای (U ــ) از (ــ U) یا برعکس استفاده کرده است. در رکن سوم شاعر به‌جای «مفتعلن» «مفاعلن» آورده که چون از اختیارات شاعری استفاده کرده، اشکالی در وزن به‌وجود نمی‌آورد و همچنان گوش‌نواز است.

جمع‌بندی

خلاصه‌ای از آنچه در این درس خوانده‌اید:

اختیارات وزنی:
۱. بلند بودن هجای پایان مصراع
۲. آوردن فاعلاتن به‌جای فعلاتن
۳. ابدال ← آوردن یک هجای بلند به‌جای دو هجای کوتاه
۴. قلب ← جابه‌جاکردن یک هجای بلند و کوتاه که در مجاورت هم قرار گرفته‌اند ← (U ــ) به‌جای (ــ U) یا برعکس.

درس ۱۱

وزن در شعر نیمایی

حتماً علی اسفندیاری (نیما یوشیج) را می‌شناسید و می‌دانید که ساختار شعر فارسی را متحول کرد. حالا که وزن عروضی را به‌خوبی یاد گرفته‌اید، می‌دانید که وزن عروضی یکی از ابعاد ساختار یک شعر است. نیما یک شکل جدید از وزن آفرید؛ تساوی و هجاهای بین دو مصراع را برداشت و به این ترتیب اصولاً بخش‌های شعر نیمایی با هم برابر نیستند و البته این کار چیزی هم از زیبایی موسیقیایی شعر کم نکرد.

فراموش نکنید این کار نیما به این معنا نیست که شعر نو وزن عروضی ندارد؛ بلکه فقط به‌دلیل عدم تساوی مصراع‌ها، تعداد هجاهای آن‌ها برابر نیست.

به شعر زیر توجه کنید.

سلامت را نمی‌خواهند پاسخ گفت سرها در گریبان است
کسی سر برنیارد کرد پاسخ‌گفتن و دیدار یاران را
نگه جز پیش پا را دید، نتواند
که ره تاریک و لغزان است.

سَن	لا	مَت	را	نِ	می	خا	هَند		پا	شُخ	گُفت		سَر	ها	دَر	گ	ری	با	نست
U	ــ	ــ	ــ	U	ــ	ــ	U	ــ	ــ	ــ	U	ــ	ــ	ــ	ــ	U	ــ	ــ	ــ

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

نِ	گه	جُز	پی	شِ	پا	را	دید		نَت	وا	نَد
U	ــ	ــ	ــ	U	ــ	ــ	U	ــ	ــ	ــ	ــ

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

کِ	رَه	تا	ری	کُ	لغ	زا	نَست
U	ــ	ــ	ــ	U	ــ	ــ	~~ــ~~

مفاعیلن مفاعیلن

همان‌طور که در شعر بالا مشاهده کردید، این شعر با وزن‌واژهٔ «مفاعیلن» سروده شده است، یعنی همهٔ مصراع‌های آن به همین ترتیب با همین وزن‌واژه سروده شده‌اند و فقط تعداد استفاده از «مفاعیلن» در هر مصراع با مصراع دیگر متفاوت است.

چنانکه مشاهده کردید، یافتن وزن شعر نو بسیار ساده است، به‌خصوص برای شما که عروض سنتی را به‌خوبی آموخته‌اید. پس با تمرین زیر خود را بسنجید.

۳۰۵. **وزن عروضی کدام بیت در کمانک مقابل آن درست نیامده است؟** (سراسری، ۹۲ با تغییر)

۱) ز دریچه‌های چشمم نظری به ماه داری چه بلندبختی ای دل که به دوست راه داری (فعلاتُ فاعلاتن فعلاتُ فاعلاتن)
۲) تو سنگ‌دل که لب لعل بذله‌گو داری به خنده خنده دلم خون کنی چه رو داری (مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن)
۳) ای روی تو در موی تو ماه شب تاری خورشید هم از آن شب تاری متواری (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن)
۴) دستی که گاه خنده به آن خال می‌بری ای شوخ سنگ‌دل دلم از حال می‌بری (مفعول فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن)

۳۰۶. **وزن عروضی بیت زیر چیست؟** (سراسری، ۹۰ با تغییر)

«در سرو و مه چه گویی ای مجمع نکویی تو ماه مشک‌بویی تو سرو سیم ساقی»

۱) مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن
۲) فعلاتُ فاعلاتن فعلاتُ فاعلاتن
۳) مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
۴) مفعول فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن

پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس ۸

۳۰۷. **تقطیع هجایی و ارکان کدام مصراع نادرست نوشته شده است؟**

۱) دوش می‌آمد و رخساره برافروخته بود ← –UU/––UU/––UU/––U–
۲) دیر آمدی ای نگار سرمست ← ––U/–U–U/U––
۳) ماندم به چمن شب شد و مهتاب برآمد ← ––U/U––U/U––U/U––
۴) بی تو ای دل نکند لاله به بار آمده باشد ← UU––/UU––/UU––/UU––

۳۰۸. **تقطیع هجایی و ارکان همهٔ گزینه‌ها صحیح است به‌جز ..... .**

۱) عجب است با وجودت که وجود من بماند ← ––U–/U–UU/––U–/U–UU
۲) عجب از کشته نباشد به در خیمهٔ دوست ← –UU/––UU/––UU/––UU
۳) هر که دل پیش دلبری دارد ← ––/–U–U/––U–
۴) نه در هر سخن بحث‌کردن رواست ← ––/––U/––U/––U

۳۰۹. **تقطیع هجایی کدام‌یک از گزینه‌ها، به شکل زیر است؟**
–UU/–U–U/––U–

۱) ای مرهم ریش و مونس جانم چندین به مفارقت مرنجانم
۲) می‌وزد از چمن نسیم بهشت هان بنوشید دم‌به‌دم می ناب
۳) ای ذات شریف و شخص روحانی آرام دلی و مرهم جانی
۴) بی‌تو حرام است به خلوت نشست حیف بود در به چنین روی بست

۳۱۰. **تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت با شکل زیر متفاوت است؟**
–UU/–U–U/––U–

۱) نازنینا نیازمند توام عمر اگر بود می‌کشم نازت
۲) کم مباش از درخت سایه‌فکن هر که سنگ زند ثمر بخشش
۳) می‌وزد از چمن نسیم بهشت هان بنوشید دم‌به‌دم می ناب
۴) حسن تو همیشه در فزون باد رویت همه ساله لاله‌گون باد

۳۱۱. **شکل « U–U–U––UU/–U–U/––UU– » تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت است؟**

۱) ماهم آمد به در خانه و در خانه نبودم خانه‌گویی به سرم ریخت چو این قصه شنودم
۲) نسیم زلف تو پیچیده بود در سر و مغزم خمار و سست ولی سخت بی‌قرار تو بودم
۳) به گوشوار دلاویز ماه من نرسد ستاره گرچه به گوش فلک شود آویز
۴) چون چشم تو دل می‌برد از گوشه‌نشینان همراه تو بودن گنه از جانب ما نیست

۳۱۲. **شکل (U–––U/–––U/––U––) تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت است؟**

۱) تو را سریست که با ما فرو نمی‌آید مرا دلی که صبوری از او نمی‌آید
۲) تو در خواب خوش و من بی‌تو هر شب شمارم تا سحر سیارگان را
۳) ز ابلهی است که عمر دوباره خواهد خلق که شیب عمر همان باشد و شباب همان
۴) ترک ما کردی برو هم‌صحبت اغیار باش یار ما چون نیستی با هرکه خواهی یار باش

۳۱۳. **در اولین رکن کدام بیت اختیار وزنی وجود دارد؟**

۱) گفته‌ای هرجا که می‌بینم فلان را می‌کشم خوش نویدی داده‌ای اما نمی‌آری به‌جا
۲) پیش رندان حق‌شناسی در لباسی دیگرست پر به ما منمای زاهد خرقهٔ پشمینه را
۳) دلبرم عزم سفر کرد خدا را یاران چه کنم با دل مجروح که مرهم با اوست
۴) همه کس طالب یارند چه هوشیار چه مست همه‌جا خانهٔ عشق است چه مسجد چه کنشت

۳۱۴. در کدام بیت اختیار وزنی «ابدال» وجود دارد؟

۱) سنگی نفتد این طرف از گوشهٔ آن بام / این بخت نباشد سر شوریدهٔ ما را
۲) یار با ماست چه حاجت که زیادت طلبیم / دولت صحبت آن مونس جان ما را بس
۳) ساقی بده آن باده که اکسیر وجود است / شویندهٔ آلایش هر بود و نبود است
۴) گویی از صحبت ما نیک به تنگ آمده بود / بار بربست و به گردش نرسیدیم و برفت

۳۱۵. در کدام یک از بیت‌های زیر، از هیچ اختیار زبانی استفاده نشده است؟

۱) زلف آشفته و خوی کرده و خندان لب و مست / پیرهن چاک و غزل‌خوان و صراحی در دست
۲) آینه چون نقش تو بنمود راست / خودشکن آیینه شکستن خطاست
۳) در پیچ و خم و تابم از آن زلف خدا را / ای زلف که داد این همه پیچ و خم و تابت
۴) کلاه فقر بسی هست در جهان لیکن / نگین تاج شهان در پر کلاه منست

۳۱۶. در کدام بیت اختیار «قلب» وجود دارد؟

۱) نرگسش عربده‌جوی و لبش افسوس‌کنان / نیمه‌شب دوش به بالین من آمد بنشست
۲) آن‌که جز کعبه مقامش نبد از یاد لبت / بر در میکده دیدم که مقیم افتادست
۳) کیست که پیغام من به شهر شروان برد / یک سخن از من بدان مرد سخن‌دان برد
۴) دل و دینم شد و دلبر به ملامت برخاست / گفت با ما منشین کز تو سلامت برخاست

۳۱۷. در رکن آغازین کدام بیت از اختیار وزنی استفاده شده است؟

۱) که شنیدی که در این بزم دمی خوش بنشست / که نه در آخر صحبت به ندامت برخاست
۲) لعل سیراب به خون تشنه لب یار من است / وز پی دیدن او دادن جان کار من است
۳) نوش کن جام شراب یک منی / تا بدان بیخ غم از دل برکنی
۴) شمّه‌ای از داستان عشق شورانگیز ماست / این حکایت‌ها که از فرهاد و شیرین کرده‌اند

۳۱۸. تقطیع هجایی و ارکان کدام بیت با بیت زیر یکسان است؟

«تو خود از کدام شهری که ز دوستان نپرسی / مگر اندر آن ولایت که تویی وفا نباشد»

۱) به پیر میکده گفتم که چیست راه نجات / بخواست جام می و گفت عیب پوشیدن
۲) لعل است یا لبانت؟ قند است یا دهانت / تا در برت نگیرم، نیکم یقین نباشد
۳) سخنی بگوی با من که چنان اسیر عشقم / که به خویشتن ندارم ز وجودت اشتغالی
۴) سیب گویی وداع یاران کرد / روی از این نیمه سرخ و زان سو زرد

۳۱۹. در کدام رکن بیت زیر اختیار وزنی «قلب» صورت گرفته است؟

«چشم مخالفت بیاژن به تیر / چون کف یاران که به زر آژدی»

۱) اول ۲) دوم ۳) سوم و دوم ۴) اول و سوم

۳۲۰. همهٔ بیت‌های زیر اختیار شاعری یکسانی دارند، به‌جز گزینهٔ .....

۱) روز مردن درد دل بر خاک می‌سازم رقم / چون کنم کس نیست تا گویم غم دیرینه را
۲) گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم / چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی
۳) گر به کشتن کین وحشی می‌رود از سینه‌ات / کرد خون خود بحل، بردار تیغ کینه را
۴) رنگ رویا زده‌ام بر افق دیده و دل / تا تماشا کنم آن شاهد هرجایی را

۳۲۱. در کدام‌یک از بیت‌های زیر از هیچ اختیار وزنی استفاده نشده است؟

۱) ندای عشق تو دوشم در اندرون دادند / فضای سینه و شوقم هنوز پر ز صداست
۲) چون تو نه در مقابلی عکس تو پیش رو نهیم / این هم ز آب و آینه خواهش ماه کردنست
۳) چیست باز این زود رفتن یا چنین دیرآمدن / بعد عمری کامدی بنشین زمانی پیش ما
۴) روزگاریست که سودای بتان دین منست / غم این کار نشاط دل غمگین منست

۳۲۲. تقطیع هجایی و ارکان بیت زیر در کدام گزینه به درستی آمده است؟

«کوه از درخت گویی مردی مبارز است / پرهای گونه‌گون زده چون جنگیان به خود»

۱) ––U–/U––/––U–/U–– ۲) ––U/U––U/U––U/U––
۳) –U–/U––U/U–U–/U–– ۴) ––/–UU–/U––/–U

۳۲۳. کدام‌یک از ابیات زیر را می‌توان به دو صورت (با دو وزن) خواند؟

۱) خبر ز داغ دل شهریار می‌شنوی امّا / در آن زمان که ز خاکش هزار لاله دمیده
۲) سهل باشد همه بگذاشتن و بگذشتن / کاین بود عاقبت کار جهان گذران
۳) ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی / پیوند روح کردی پیغام دوست دادی
۴) به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد / تو را در این سخن انکار کار ما نرسد

۲.

تُ	سنگ	دل	کِ	لَ	بِ	لع	لِ	بَذ	گو	دا	ری
U	U	–	U	U	⊘ –	–	U	–	U	–	–
بِ	خَن	دِ	خَن	دِ	لَم	خوَن	کُ	نی	چ	رو	دا	ری
U	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	–	–
مفاعلن		فعلاتن			مفاعلن				فعلن			

در هجای هفتم مصراع اول «ب» که برخلاف هجای مقابلش کوتاه است، قابلیت بلند تلفظ شدن را دارد.

۴.

دس	تی	کِ	گا	هِ	خن	دِ	بِ	آخِر	خال		می	بَ	ری
–	–	U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–
ءِی	شو	خِ	سنگ		دِل	دِ	لَ	مَز	حال		می	بَ	ری
–	–	U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–
مفعولُ		فاعلاتُ			مفاعیلُ				فاعلن			

به حذف همزه در «دلم از» توجه کنید.

۳۰۶. **گزینهٔ ۳** ابتدا تقطیع هجایی و ارکان بیت را مشاهده کنید:

در	سَر	وُ	مَه	چِ	گو	یی	ءِی	مَج	مَ	عِ	نِ	کو	یی
–	–	U	–	U	–	–	–	–	U	⊘ –	U	–	–
تُ	ما	هِ	مُشک		بو	یی	تُ	سَر	وِ	سیم		سا	قی
⊘ –	–	U	–	U	–	–	⊘ –	–	U	–	U	–	–
مفعولُ		فاعلاتن			مفعولُ				فاعلاتن				

بعد از اینکه هجاهای تقطیع‌شدهٔ ۲ مصراع را مقابل هم می‌گذارید، متوجه می‌شوید که چند هجای کوتاه قابلیت این را دارند که بلند تلفظ شوند و در این صورت، وزن بیت درست خواهد شد.

نشانه‌های هجایی سایر گزینه‌ها:

۱. ––U/U––/–––U/U––

۲. ––U–/U–UU/––U–/U–UU

۴. –U–/U––U/U–U–/U––

۳۰۷. **گزینهٔ ۴**

۱.

دوش	می	ءآ	مَ	دُ	رُخ	سا	رِ	بَ	رَف	روخ	تِ	بود
–	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	⊘ –

درست ←

۲.

دی	را	مَ	دی	ءِی	نِ	گا	رِ	سر	مست		
–	–	U	⊘ U	–	U	–	U	–	⊘ –		

درست ←

۳.

ماهِر	دَم	بِ	جَ	مَن	شَب	شُ	دُ	مَه	تاب		بَ	را	مَد
–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–

درست ←

۴.

بی	تُ	ءِی	دل	نَ	کُ	نَد	لا	لِ	بِ	با	را	مَ	دِ	با	شد
–	U	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	U	U	–	–

نادرست ←

۳۰۸. **گزینهٔ ۴**

۱.

عَ	جَ	بَست	با	وُ	جو	دَت	کِ	وُ	جو	دِ	مَن	بِ	ما	ند	
U	U	U –	–	U	–	–	–	U	U	U	–	U	–	–	

درست ←

۲.

عَ	جَ	بز	کُش	تِ	نَ	با	شد	بِ	دَ	رِ	خِی	مِ	یِ	دوست	
U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	⊘ –	–	U	U	⊘ –	

درست ←

۳.

هر	کِ	دل	پی	شِ	دل	بَ	ری	دا	رد
–	U	–	–	U	–	–	U	–	–

درست ←

۴.

نَ	دَر	هَر	سُ	خَن	بَحث		کر	دَن	رَ	واست	
U	–	–	U	–	–	U	–	–	U	⊘ –	

نادرست ←

۳۰۹. **گزینهٔ ۲** ۱.

ءِی	مَر	هَ	مِ	ری	شُ	مو	نِ	سِ		جا	نم
–	–	U	U	–	U	–	U	⊘ –		–	–
چن	دیَن	بِ	مُ	فا	رِ	قت	مَ	رَن		جا	نم

نادرست ←

۲.

می	وَ	زَد	عَز	چَ	مَن	نَ	سی	مِ	بِ	هِشت	
–	U	–	–	U	–	U	–	U	U	⊘ –	
هاَن	بِ	نو	شید		دَم	بِ	دَم	مِ	یِ	ناب	

درست ←

۳.

ءِی	ذا	تِ	شَ	ری	فُ	شخ	صِ	رُو		حا	نی	
–	–	U	U	–	U	–	U	–		–	–	
ءآ	را	مِ	دِ	لی	یُ	مر	هَ	مِ		جا	نی	
–	–	U	U	–	U	–	U	⊘ –		–	–	

نادرست ←

۴.

بی	تُ	حَ	را	مست		بِ	خَل	وَت	نِ	شست	
–	U	U	–	U	–	U	–	U	–	⊘ –	
حیف	بُ	وُد	دَر	بِ	چُ	نیَن		روی		بست	

نادرست ←

۳۱۰. **گزینهٔ ۴** ۱.

نا	زَ	نی	نا	نِ		یاز		من		دِ	ام
–	U	–	–	U	–	U	–	–	U	U	–
غُم	رَ	گر		بود		می	کِ	شَم		نا	زت
–	U	–	–	U	–	U	–	–	UU		–

۲.

کَم	مَ	با	شَز	دِ	رخ	تِ	سا		یِ	فِ	کَن
–	U	–	–	U	–	U	–		U	U	–
هر	کِ	سن	گت	زَ	نَد	تَ	مر		بَخ		شش
–	U	–	–	U	–	U	–		UU		–

۳.

می	وَ	زَد	عَز	چَ	مَن	نَ	سی	مِ	بِ	هِشت
–	–	U	–	U	–	U	–	U	U	⏝
هَلا	بِ	نو	شید		دَم	بِ	دَم	مِ	یِ	ناب

۴.

حُسْ	نِ	تُ	هَ	می	شِ	دَر	فُ	زو ⏝		باد
–	⏝	U	U	–	U	–	U	–		⏝
رو	یت	هَ	مِ	سا	لِ	لا	لِ	گو ⏝		باد

۳۱۱. گزینهٔ ۳

۱.

ما	هَ	ما	مَد	بِ	دَ	رِ	خا	نِ	وُ	در	خا	نِ	نَ	بو	دم
–	U	–	–	U	U	⏝	–	U	U	–	–	U	U	–	–	
خا	نِ	گو	یی	بِ	سَ	رَم	ریخت	چُ	اَیَن	قص	صِ	شِ	نو	دم

۲.

نَ	سی	مِ	رُل	فِ	تُ	پی	چی	دِ	بود	در	سَ	رُ	مغ	زم
U	U	–	U	U	U	–	–	U	–	U	–	U	U	–	–	
خُ	ما	رُ	سست	وَ	لی	سخت	بی	قَ	را	رِ	تُ	بو	دم

۳.

بِ	گوش	وا	رِ	دِ	لا	وی	زِ	ما	هِ	من	نَ	رِ	سَد
U	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	U	U	–	
سِ	تا	رِ	گر	چِ	بِ	گو	شِ	فَ	لک	شَ	وَد	اَآ	ویز
U	U	–	U	U	–	U	⏝	–	U	–	U	⏝ UU	⏝

۴.

چُن	چش	مِ	تُ	دل	می	بَ	رَ	دز	گو	شِ	نِ	شی	ناکَ
–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	
هم	را	هِ	تُ	بو	دن	گُ	نَ	هز	جا	نِ	بِ	ما	نیست
–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	⏝	

۳۱۲. گزینهٔ ۲

۱.

تُ	را	سَ	ریست	کِ	با	ما	فُ	رو	نِ	می	اَآ	ید
U	–	U	–	U	U	–	U	–	U	–	–	–	
مَ	را	دِ	لی	کِ	صَ	بو	ری	اَ	زو	نِ	می	اَآ	ید

۲.

تُ	در	خا	بِ	خُ	شُ	من	بی	تُ	هر	شب
U	–	–	⏝	U	⏝	–	–	U	–	–	
شُ	ما	رم	تا	سَ	حر	سَیْ	یا	رِ	گا ⏝	را

۳.

زِ	اَب	لَ	هیست	کِ	عُم	رِ	دُ	با	رِ	خا	هد	خلق
U	–	U	–	U	U	⏝	–	U	–	U	⏝ UU	⏝
ک	شی	بِ	عمر	هَ	ما ⏝	با	ش	دُ	شَ	باب	هَ	ما ⏝
U	–	U	–	U	U	–	U	⏝	U	U	–	–

۴.

تَر	کِ	ما	کر	دی	بُ	هم	رو	صح	بَ	تِ	عَغ	یار	باش
–	U	–	–	U	–	–	–	–	U	⏝	–	–	U	–	⏝
یا	رِ	ما	چن	نیس	تی	با	هی	کِ	خا	هی	یار	باش

۳۱۳. گزینهٔ ۳

منظور از اختیار وزنی در رکن اول، استفاده از «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» است. البته ممکن است اختیار وزنی دیگری نیز وجود داشته باشد، اما عموماً منظور اختیار وزنی مذکور است.

۱.

گُف	تِ	ءی	هر	جا	کِ	می	بی	نم	فِ	لا ⏝	را	می	کُ	شم
–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–
خش	نَ	وی	دی	دا	دِ	ءی	عَم	ما	نِ	می	اَآ	ری	بِ	جا

وزن بیت فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلن است و هیچ اختیار وزنی در آن وجود ندارد.

۲.

پی	شِ	رِن	دا ⏝	حق	شِ	نا	سی	در	لِ	با	سی	دی	گ	رست
–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	⏝
پر	بِ	ما	من	مای		زا	هِد	خِر	قِ	یِ	پش	می	نِ	را
–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	⏝	–	–	U	–

وزن بیت فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلن است و در رکن آغازین آن اختیار وزنی وجود ندارد.

۳.

دل	بَ	رَم	عَز	مِ	سَ	قَر	کرد		خُ	دا	را	یا	را ⏝
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	–
چِ	کُ	نم	با	دِ	لِ	مج	روح		کِ	مَر	هَم	با	اوست
U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	⏝

در هجای اول رکن آغازین شاعر به جای آوردن یک هجای کوتاه، از یک هجای بلند استفاده کرده است.

۴.

هَ	مِ	کَس	طا	لِ	بِ	یا	رَند		چِ	هش	یار		چِ	مست
U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	⏝
هَ	مِ	جا	خا	نِ	یِ	عش	قست		چِ	مَس	جد	چ	کُ	نَشت

وزن بیت فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن است و هیچ اختیار وزنی در آن وجود ندارد.

۳۱۴. گزینهٔ ۲

۱.

سن	گی	نَ	فُ	تَد	اِیْنِ	طَ	رَ	قَزْ	گو	شِ	یِ	آ ک ر	بام			
–	–	U	U	–	–	U	U	–	U	U	–	U	U	–	U	U
اِیْنِ	بخت		نَ	با	شد	سَ	رِ	شو	ری	دِ	یِ	ما	را			
–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–			

۲.

یار	با	ماست		چِ	حا	جت	کِ	زِ	یا	دَت	طَ	لَ	بیم			
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U			
دو	لَ	تِ	صح		بَ	تِ	آ ک ر	مو	نِ	سِ	جا ک ر	ما	را	بس		
–	U	↙ –	–	U	U	–	–	U	U	–	–	ما	⌒ UU	–		

همان‌طور که مشاهده می‌کنید، در رکن آخر مصراع دوم این بیت اختیار وزنی ابدال صورت گرفته است.

۳.

سا	قی	بِ	دِ	ءآ ک ر	با	دِ	کِ	ءِک	سی	رِ	وُ	جو	دست			
–	–	U	U	–	–	U	U	–	U	U	–	U	↙ –			
شو	یَن	دِ	یِ	ءآ	لا	یِ	شِ	هر	بو	دُ	نَ	بو	دست			
–	–	U	U	–	–	U	U	–	U	U	–	U	↙ –			

۴.

گو	یی	از	صُح		بَ	تِ	ما	نیک		بِ	تَن	گا	مَ	دِ	بود	
–	⌒ U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	U	U	↙ –	
بار		بر	بَس	تُ	بِ	گر	دَش	نَ	رِ	سی	دی	مُ	بِ	رفت		
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	↙ –		

۳۱۵. گزینهٔ ۱ دقت کنید که در سؤال از شما خواسته شده است که گزینه را بیابید که در آن **اختیار زبانی** استفاده نشده است؛ پس ممکن است اختیار وزنی داشته باشد.

۱.

زلف	ءآ	شف	تِ	وُ	خُی	کر	دِ	وُ	خن	دا ک ر	لَ	بُ	مست			
–	–	U	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	↙ –			
پیر	هن	چا	کُ	غَ	زل	خا	نُ	صُ	را	حی	در		دست			
–	–	U	U	U	–	–	U	U	–	–	⌒ UU		↙ –			

همان‌طور که مشاهده می‌کنید در این بیت از سه اختیار وزنی «استفاده از فاعلاتن به جای فعلاتن در رکن اول»، «ابدال» و «بلند تلفظ کردن هجای آخر رکن آخر» استفاده شده است، اما هیچ اختیار زبانی در آن دیده نمی‌شود.

۲.

راست		مود		بِن	تُ	شِ	نَق		چُن	نِ	یِ	آ ء				
↙ –	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–						
طاست	خَ	تن	کس	شِ	نِ	یی		نا	ک	شِ	خُد					
↙ –	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–						

در این گزینه، در عبارت «خودشکن آیینه ...» اختیار زبانی **حذف همزه** رخ داده است.

۳.

را	دا	خُ	زلف		زا ک ر	مَ	بَ	تا	مُ	خَ	چُ	پی	در			
–	–	U	U	–	–	U	U	–	↙ –	U	U	–	–			
بت	تا	مُ	خَ	چُ	پی	مِ	ةَ	دیَن	کِ	دا	زلف		ءِی			
–	–	U	U	↙ –	–	U	U	–	–	U	U	–	–			

در این گزینه در رکن دوم مصراع اول و رکن سوم مصراع دوم از بلند تلفظ شدن هجای کوتاه «ُ» استفاده شده است. هم چنین در عبارت «تابم از آن» حذف و نیز «که داد این» همزه دیده می شود.

۴.

کُ	لا	هِ	فقر	بَ	سی	هست	در	جَ	ها ک ر	لی			کن			
U	–	U	–	U	U	–	U	–	–	⌒ UU			–			
نِ	گی	نِ	تا	چِ	شَ	ها ک ر	در	پَ	رِ	کُ	لا	هِ	مَ	نست		
U	–	U	–	U	U	–	–	U	↙ –	U	–	U	U	↙ –		

در این گزینه در رکن سوم مصراع دوم از اختیار زبانی «بلند تلفظ شدن کسرهٔ اضافه» استفاده شده است.

۳۱۶. گزینهٔ ۳ ۱.

نر	گِ	سش	عَر	بَ	دِ	جو	یُ	لَ	بَ	شف	سوس	کُ	نا ک ر			
–	U	–	–	U	U	–	↙ –	U	U	–	–	U	U	–		
نی	مِ	شب	دوش		پِ	با	لی	نِ	مَ	نا	مَد	پِ	نِ	شست		
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	↙ –		

در هجای هشتم مصراع اول اختیار زبانی بلند تلفظ شدن «ُ» و در هجای آخر مصراع دوم «بلند تلفظ شدن هجای آخر بیت» دیده می‌شود. اختیار «قلب» وجود ندارد.

۲.

ءآ ک ر	کِ	جُز	کع	بِ	مَ	قا	مَش	نَ	بُ	دَز	یا	دِ	لَ	بت		
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–		
بر	دَ	رِ	مِی	ک	دِ	دی	دَم	کِ	مُ	قی	مف	تا		دست		
–	U	↙ –	–	U	U	–	–	U	U	–	–	⌒ UU		↙ –		

در هجای سوم مصراع دوم بلند تلفظ شدن هجای کوتاهِ کسرهٔ اضافه و در رکن آخر همان مصراع، اختیار وزنی ابدال و همچنین در عبارت «مقیم افتاده است» حذف همزه وجود دارد. اختیار قلب دیده نمی‌شود.

۳.

کیست	کِ	پی	غا	مِ	من	بِ	شه	رِ	شِر	وان	بَ	رد						
–	U	U	–	U	–	U	–	U	–	–	U	–						
یک	سُ	خَ	نز	بِ	من	دِ	مر	سُ	خن	دا	بَ	رد						
–	U	U	–	U	–	U	–	U	U	–	U	–						

در رکن سوم اختیار وزنی قلب دیده می‌شود.

۴.

دِ	لُ	دی	نَم	شُ	دُ	بَر	دِل	بَر	مِ	بِ	لا	مَت	بَر	خاست				
U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	–	U–				
گفت	با	ما	مَ	نِ	شیَر	کز	تُ	سَ	لا	مت	بر	خاست						
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	–	–	U–				

فقط در هجای اول رکن اول، از اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاتن» استفاده شده است.

۳۱۷. **گزینهٔ ۲** وقتی صحبت از رکن آغازین و اختیار وزنی است، به احتمال زیاد منظور، اختیار وزنی «فاعلاتن به جای فعلاتن» است؛ پس ابتدا بیت‌هایی را که هر دو مصراع آن‌ها با هجای کوتاه (فَ در فعلاتن) آغاز شده را کنار گذاشته و سایر بیت‌ها را بررسی می‌کنیم و در نهایت، در صورت نرسیدن به جواب صحیح ابیاتی که کنار گذاشته بودیم را هم بررسی می‌کنیم؛ به این ترتیب گزینهٔ «۱» کنار گذاشته می‌شود. برای سایر گزینه‌ها، کافیست فقط یک مصراع آن را تقطیع کنیم و ببینیم که آیا همهٔ ارکان آن با فاعلاتن است یا خیر. اگر این چنین بود، اختیار وزنی مذکور را ندارد و اگر رکن اول «فاعلاتن» و باقی رکن‌ها «فعلاتن» بود، دارای اختیار وزنی است:

۲.

لَع	لِ	سی	را	بِ	بِ	خو	تش	نِ	لَ	بِ	یا	رِ	مَ	نست				
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	U–	–	U	U–				
فاعلاتن			فعلاتن					فعلاتن						فعلن				

فقط رکن اول فاعلاتن است؛ پس جواب صحیح را یافته‌ایم و ادامهٔ تقطیع لازم نیست، امّا برای روشن‌تر شدن این روش، سایر گزینه‌ها را هم بررسی می‌کنیم.

۳.

نوش	کن	جا	مِ	شَ	را	بِ	یک	مَ	نی									
–	U	–	–	U	–	U–	–	U	–									
فاعلاتن			فاعلاتن				فاعلن											

نکته ممکن است بگویید: اگر «مِ» در رکن دوم اختیار وزنی نداشته باشد، رکن اول و دوم می‌شود فاعلاتن، فعلاتن پس در رکن اول اختیار وزنی داریم. اگر این سؤال برای شما پیش آمده، حتماً توجه نکرده‌اید که در آن صورت رکن آخر هم باید «فعلن» باشد، **اما در بیت بالا رکن آخر فاعلن است.**

۴.

شم	مِ	ءی	ءَز	داس	تا	نِ	عش	قِ	شو	رَن	گی	زِ	ماست					
–	U	–	–	U–	–	U–	–	U	–	–	–	U	U–					
فاعلاتن				فاعلاتن			فاعلاتن				فاعلن							

این گزینه نیز تمام ارکان آن «فاعلاتن» است و اختیار وزنی مذکور را ندارد.

۳۱۸. **گزینهٔ ۳**

تُ	خُ	دز	کُ	دام	شه	ری	کِ	زِ	دوس	تا	نَ	پر	سی					
U	U	–	U	–	U	–	U	–	U–	–	U	–	–					
مَ	گ	رَن	دَ	را	وِ	لا	بَت	کِ	تُ	پی	وَ	فا	نَ	با	شد			
فعلاتُ				فاعلاتن				فعلاتُ				فاعلاتن						

۱.

بِ	پی	رِ	مِی	کَ	دِ	گف	تم	کِ	چیست	را	هِ	نِ	جات					
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	U	U–					
ب	خاست	جا	مِ	مِ	یُ	گفت		پو	عیب		شی		دن					
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	UU	–					
مفاعلن			فعلاتن					مفاعلن			فعلن							

۲.

لَع	لَست	یا	لَ	با	نت	قَن	دَست	یا	دَ	ها	نت							
–	U	–	U	–	–	–	U	–	U	–	–							
تا	در	بَ	رَت	نَ	گی	رَم	نی	کم	یَ	قیدِ	نَ	با	شد					
مفعول			فاعلاتن				مفعول			فاعلاتن								

۳.

سُ	خَ	نی	بِ	گوی	با	من	کِ	چُ	نا	ءَ	سی	رِ	عِش	قم				
U	U	–	U	–	–	–	U	U	–	U	–	U	–	–				
ک	بِ	خیش	تَن	نَ	دا	رَم	زِ	وُ	جو	دَ	تِش	تِ	غا	لی				
فعلاتُ			فاعلاتن				فعلاتُ				فاعلاتن							

۴.

سیب		گو	یی	وِ	دا	عِ	یا	را	کرد									
U	–	–	–	U	–	U	–	–	U–									
رو	یَ	زیَر	نی	مِ	سُر	خُ	زا	سو	زرد									
U	–	U	–	U	–	U	–	–	U–									

۳۱۹. **گزینهٔ ۲**

چَش	مِ	مُ	خا	لِ	فَت	بِ	یا	ژَن	بِ	تیر								
–	U	U	–	U	–	U	–	–	U	U–								
چُن	کَ	فِ	یا	را	کِ	بِ	زر	ءآ	زَ	دی								
–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	–								

۳۲۰. **گزینهٔ ۲**

۱.

رو	زِ	مُر	دن	در	دِ	دل	بر	خاک	می	سا	زم	رَ	قم
–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	U	–	–	–
چو کَر	کُ	نم	کس	نیست	تا	گو	یم	غَ	مِ	دی	ری	نِ	را
–	–	–	U	–	–	–	U	–	⁄ –	–	–	U	–

← بلند تلفظ شدن هجای کوتاه

۲.

گف	تِ	بو	دم	چُ	بِ	یا	یی	غَ	مِ	دل	با	تُ	بِ	گو	یم
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–
چ	بِ	گو	یم	کِ	غَ	مز	دل	بِ	رَ	وَد	چُن	تُ	بِ	یا	یی
U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–

← در این بیت فقط اختیار وزنی استفاده از «فاعلاتن» به جای «فعلاتن» دیده می‌شود.

۳.

گر	بِ	کُش	تن	کی	نِ	وح	شی	می	رَ	ود	عَز	سی	نِ	عَت
–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–
کرد		خو	نِ	خُد	بِ	جل	بر	دار		تی	غ	کی	نِ	را
–	U	–	⁄ –	–	U	–	–	–	U	–	⁄ –	–	U	–

← در این بیت نیز بلند تلفظ شدن هجای کوتاه دیده می‌شود.

۴.

رن	گِ	رُو	یا	زَ	دِ	عَم	بر	ءُ	فُ	قِ	دی	دِ	وُ	دل
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	⁄ –	–	U	U	–
تا	تَ	ما	شا	کُ	نَ	ماکَر	شا	هِ	دِ	هر	جا	یی	را	
–	U	–	–	U	U	–	–	U	U	–	–	⁄ UU	–	

← در این بیت علاوه بر «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه، ابدال» نیز دیده می‌شود.

۳۲۱. **گزینهٔ ۳**

۱.

نِ	دا	یِ	عش	قِ	تُ	دو	شم	دَ	رَن	دَ	رو کَر	دا	دند
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	⁄ UU	⁄ U –
فَ	ضا	یِ	سی	نِ	وُ	شو	قم	هَ	نوز	پر	زِ	صِ	داست
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	U	U	⁄ U –

← در این بیت هم اختیار وزنی ابدال وجود دارد و هم اختیار وزنی بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر.

۲.

چُن	تُ	نَ	در	مُ	قا	بِ	لی	عک	سِ	تُ	پی	شِ	رو	نَ	هیم
–	U	U	–	U	–	U	–	–	U	U	–	U	–	U	⁄ U –
ایَر	هَ	مَ	زا	بُ	ءآ	یِ	نِ	خا	هِ	شِ	ماه	کر	دَ	نست
–	U	U	–	U	–	U	⁄ –	–	U	U	–	U	–	U	⁄ U –

← در این بیت هم اختیار زبانی «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه» وجود دارد و هم اختیار وزنی بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر.

۳.

چیست	با	زیَر	زود		رف	تن		یا	چُ	نیَر	دی	را	مَ	دن
–	U	–	U	–	–	–	U	–	U	–	–	–	U	–
بع	دِ	عم	ری	کا	مَ	دی	بن	شیَر	زَ	ما	نی	پی	شِ	ما
–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–	–	–	U	–

← در این بیت فقط اختیار زبانی حذف همزه وجود دارد.

۴.

رو	زِ	گا	ریست	کِ	سو	دا	یِ	بُ	تاکَر	دی	نِ	مَ	نست
–	U	–	U	–	U	–	U	U	–	–	U	U	⁄ U –
غَ	مِ	ایَر	کار	نِ	شا	طِ	دِ	لِ	غم	گی	نِ	مَ	نَست
U	U	–	–	U	–	⁄ –	U	U	–	–	U	U	⁄ U –

← در این بیت دو اختیار وزنی «فاعلاتن به‌جای فعلاتن» و «بلند تلفظ شدن هجای آخر رکن آخر» و «بلند تلفظ شدن هجای کوتاه» دیده می‌شود.

۳۲۲. **گزینهٔ ۳**

کو	هَز	دِ	رخت	گو	یی	مر	دی	مُ	با	رِ	رَست
–	–	U	–	U	⁄ UU	–	–	U	–	U	⁄ U –
پر	ها	یِ	گو	نِ	گوکَر	زَ	دِ	چُن	جَن	گِ	یاکَر	بِ	خود
–	–	U	–	U	U	–	U	–	–	U	–	U	⁄ U –

۳۲۳. **گزینهٔ ۳**

۱.

خَ	بَر	زِ	دا	غِ	دِ	لِ	شه	رِ	یار	می	شَ	وی	عَم	ما
U	–	U	–	U	U	⁄ –	–	U	– U	–	U	⁄ U	–	–
دَ	راکَر	زَ	ماکَر	کِ	زِ	خا	کش	هِ	زار	لا	لِ	دَ	می	دِ
U	–	U	–	U	U	–	–	U	– U	–	U	U	–	⁄ –
مفاعلن		فعلاتن			مفاعلن			فعلاتن						

۲.

سهل	با	شد	هَ	مِ	بگ	ذاش		تَ	نُ	بگ	ذَش		تن
–	U	–	U	U	–	–	U	U	–	⁄ –	⁄ UU	–	–
کیَر	بُ	ود	عا	قِ	بَ	تِ	کا	رِ	جَ	ها	نِ	گُ	ذَ	راکَر
–	U	–	–	U	U	⁄ –	–	U	U	–	⁄ –	U	U	–
فاعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن		

۳.

یِ	با	دِ	بام		دا	دی	خش	می	رَ	وی	بِ	شا	دی
–	–	U	–	U	–	–	–	–	U	–	U	–	–
پی	ون	دِ	روح		کر	دی	پی	غا	مِ	دوست		دا	دی
–	–	U	–	U	–	–	–	–	U	–	U	–	–
مفعول			فاعلاتن			مفعول			فاعلاتن			مفعول				
مستفعلن			فعولن			مستفعلن			فعولن							

۴.

بِ	حُسْ	نِ	حُل	قُ	وَ	فا	کَس		بِ	یا	رِ	ما	رِ	نَ	سَد
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	U	–	U	–	U	–
تُ	را	دَ	ریَر	سُ	خَ	نِن	کا	رِ	کا	رِ	ما	رِ	نَ	رِ	سد
U	–	U	–	U	U	–	–	U	–	–	–	U	–	U	–
مفاعلن			فعلاتن				مفاعلن				فعلن					